

A TUZSÉRI, báró LÓNYAY JÁNOS KASTÉLY, ESZTERHÁZA MAGASKULÚRÁJÁNAK KÖZVETLEN KISUGÁRZÁSA

A tuzséri késő-barokk stílusú kastély építtetője, Lónyay János (? – 1809), a Magyar Királyi Nemes Testőrség őbesteré, azaz ezredese volt.

A tuzséri kastélyra a Testőrség két központja volt hatással. A fő központ volt a bécsi székház, a mai Ring körúton álló épület, az 1709. és 1712. között, Johann Bernard Fischer von Erlach (1656-1723) tervei szerint épült, **barokk Trautson Palota** volt. Ennek a palotának a dísztermi mennyezetfreskóját, Johann Michael Rottmayr(1654-1730) festette, amelynek ikonográfiai tematikája, „a tudomány és a művészetek győzelme”. A mennyezetfreskón, építőművészet megjelenítését, a **palota főhomlokzati rajzának**, egy nőalak általi felmutatásával oldotta meg a művész.

A tuzséri kastély dísztermének boltozati freskóján, felhőkön ülve, megjelenik az Eperjesről származó, Wurtzinger Mihály építész és festőművész egészalakos portréja, szakmáját a háta mögötti angyal által tartott oszlop szimbolizálja. Az építész Beethovenhez hasonló öltözetben van, ölében rajztábla, jobbában réz körző, amellyel a leterített **alapraxi tervlapra** mutat. A tervlap felső részén, a kastély első kisebb változatának **színes homlokzati rajza** jelenik meg. A freskó felirata: „Pinxit Michael Wurtzinger”. Tehát az építészünk itt nem tervezőként, hanem festőként, „Pinxit” definiálja magát. A díszterem, perspektivikus látszat architektúrájának és a boltozat emberalakjainak festője ő volt, építész létére.

A mennyezeti freskón látható mindkét építészeti ábrázolás, a Wurtzinger melletti és a Lónyay melletti is, amelyeken látjuk, hogy **egy 1764 körüli tervrajznak** a lapjait öröközte meg a festő. Az egyik tervrajz, a park felőli nézet, a keleti homlokzatokat és a falut mutató **leglátványosabb rajz, a távlati kép**, az építtető házigazda mellett látható. Azonban, úgy tűnik, hogy Lónyay, nem rakhatta magát körül, **a nyugati homlokzattal és az alaprajzzal**, ezért azt az építészeti képviselő, Wurtzinger mellé helyeztette, de odairva, hogy ő itt most a „Pinxit”, festészet képviselője, nem a „Delinatio”, azaz a terv készítője.

A boltozati freskón, az építésszel szemközti ívhajlaton, felhőkön ülve, Lónyay János egészalakos portréja látszik, lovas-testőr ezredesi díszruhájában. A ruha a nemzeti színeinkből van összekomponálva. A mente és a nadrág vörös bársony, a mente kiforduló bélése fehér prém, a csizma zöld bőrből készült, aranyozott szegéllyel. A nemzeti címerünk negyedik színét, amelyet az arany kettős-kereszt hordoz, az arany sujtások és gombok képviselik. Az egyenruha éke, a fekete és

aranypaszomántos, darutollas csákó és a díszkard, amelyen bal kezét pihenteti Lónyay János ezredes.

Óbesterünk családi címerállatára, az oroszlánra, szintén tervrajzot támaszt, amely, **egy távlati kép, rajta látható a kastély, a kertjével, a faluval és háttérben a Tiszával** együtt. A kastély melletti telken magas kúp alakú tető alatt, körbejáró lóval működő szárazmalom látszik. Egy kis templom is állt, a Tiszához vezető út mentén. Lónyay ezredes háta mögött, katonai rangjának megfelelő módon, zászlók, lándzsák, kürtök, dob, ágyú és ágyúgolyók is láthatók.

A kiskastély tervei nem készülhettek, 1796 körül, amikor a díszterem falképei. Pláne nem a Bécsben 1791 és 1796 között tanult Wurtzinger keze által, mert akkor az építészet formakincse már, egészen más, erősen klasszicizáló volt. Ellenben 1763-ban Eszterházában, akkor épül ki a kastély ilyen inflexiósan váltóíves oromzattal, egyemeletesen és Mansart tetővel és Mansart kupolával. Gödöllőn ez a díszterem fölötti váltóíves oromzat, már 1758-ban elkészült. Hatvanban ugyan ez az oromzati megformálás 1763-ból való. 1765-től készült, a közeli Nagykállón a Szabolcs vármegyei megyeházának a tervrajza, a Bergamo mellől származó, Salvatore Aprilis olasz építész munkájaként, ahol ugyan ez az oromzati motívum látható, sőt az elkészült nagykállói dísztermi ablakkeret díszek, azonosnak látszanak, a tuzséri kiskastélynak a freskókon látható, középső ablakai szemöldök díszével. Nagyon elképzelhető, hogy a közelben dolgozó, **Salvatore Aprilis építész eredeti tervrajzait másolta, Wurtzinger a tuzséri boltozati freskóra.** A kiskastély szobáinak boltozati formái megoldásai is az 1760-as évekre utalnak és hasonlóak a nagykállói boltozatokhoz.

Csúcsműveltséget adó „Testőr Mesteriskola” Eszterházában, Lónyay János ezredessel a parancsnoki karban.

Ezredesi rangra, a Magyar Királyi Nemes Testőrségnél, csak az tehetett szert aki, a tábornok főparancsnokot hosszú évekig szolgálta. Herceg Esterházy „Fényes” Miklós 1764 és 1787 között volt a Testőrség parancsnoka, ez huszonnégy év, Lónyay János ősz haja mutatja, hogy hosszú ideig szolgált ott. Akkor szerelt le, amikor gróf Károlyi Antal vette át a parancsnokságot, 1787-ben. Ez az, az esztendő, amikor Lónyay János hazaköltözött, és elkezdte továbbfejleszteni Tuzséron a kastélyát.

Nézzük meg a másik kastély-együttes, az **Eszterháza hatásának szerepét**, Lónyay János tuzséri kulturális missziójának felvirágoztatásában. Mi volt a valósá-

gos szerepe, a Magyar Királyi Nemes Testőrségnek, mint felsőoktatási intézménynek?

A Magyar Királyi Nemes Testőrséget Mária Terézia királynő hozta létre, **a magyar ifjak kiművelése céljából** és egyben a királyi udvar fényének emelésére, 1760. szeptember 11.-én. **Ez egy összművészeti, műveltségi, euromobil mester iskola volt.** Tagjait a vármegyék delegálták. Ez a „mesterkurzus” öt éves volt, évente 25 főt vettek állományba, összlétszáma a kor Magyarországból 100 fő volt, Erdélyből 20 fő. A vármegyék két-két főt delegálhattak. A Testőrség Tagjai 20 és 25 év közötti nemesifjak voltak. A Testőrség költségeit az Országgyűlés szavazta meg. Éves költségvetése 120.000 Forint volt¹.

A Magyar Királyi Nemes Testőrség első kapitány parancsnoka, 1760 és 1764 között, gróf Pálffy Lipót (1716-1773) tábornagy volt. További parancsnokok voltak, az 1850. évi feloszlásig: **1764 és 1787 között, 24 éven át, herceg Esterházy „Fényes” Miklós (1714-1790) tábornagy.** 1787 és 1791 között gróf Károlyi Antal (1732-1791) tábornagy, 1791 és 1794 között, herceg Esterházy Antal (1738-1794) tábornagy. 1794 és 1797 között, báró Splényi Mihály másodkapitány ideiglenesen vezette a Testőrséget. A második hosszú korszakban a főparancsnok, 1798 és 1833 között, 35 éven át, herceg Esterházy II. Miklós (1765-1833) tábornagy volt. Majd 1833 és 1840 között báró Splényi Ignác (1772-1840) altábornagy, végül 1840 és 1850 között, gróf Vécsey Ágost (1776-1857) lovassági tábornok volt az első számú ember a Testőrségben.

A Magyar Királyi Nemes Testőrséget, mint hangsúlyozottan nemzeti intézményt, a császár 1850-ben feloszlatta és a király 1867-ben ismét felállította.

Lássuk, tehát hol szolgált élete derekán Lónyay János ezredes

A Magyar Királyi Nemes Testőrség fénykora, herceg Esterházy „Fényes” Miklós parancsnoksága idejére, az 1764 és 1787 közötti időre tehető. Az Esterházyán kifejtett pompa és kulturális-összművészeti csúcsteljesítmény, közkinccsé tétele, **az 1760. évi törvény által leosztott állami feladat volt.**

A „Testőr-Mesterkurzus” résztvevői megtanultak latinul, németül, franciául és olaszul. Az irodalmi és zenei műveket eredeti nyelveken hallgatták. Az alakulat fele, mindig Esterházyán tartózkodott, és részt vett a képzéseken. Számukra az operaházhoz illesztett kiskastélyban készítettek szállást. A testőrség másik fele a bécsi Trautson Palotában volt elszállásolva és teljesítette a testőrszolgálatot.

¹ 120.000 Ft/1770, 2018. évi értéken 50000-rel szorzandó, azaz 6 Milliárd Ft

Eszterházán, az operaházban, hetente négy napon át volt prózai előadás. Itt többek között, két olyan Shakespeare színdarabot, az Othellót és a Lear királyt is előadták, az 1773/74-es évadban, német nyelven, amelyek akkor még német nyelvterületen sem voltak színpadon.² Az operaházban a hét, három napján volt operaelőadás. 110 opera került színre, amelyek közül 11-et írt Joseph Haydn (1732-1809). Az operák partitúrái az Országos Széchényi Könyvtárban vannak.

Eszterházán a kastély dísztermében rendszeresen voltak komolyzenei hangversenyek. A zeneműveket Joseph Haydn komponálta. A szimfónia műfaja Eszterházán született. **A nemesifjak zenetanára tehát Joseph Haydn volt, akit korábban „Magyar Orpheusnak” neveztek.**

Haydn 1761-ben szegődött el herceg Esterházy Pál Antalhoz (1711-1762) másodkarmesternek, majd annak halála után 1762-től Miklós herceg udvarában működött. 1766-tól első udvari karmester és zeneszerzőként szolgált a „testőr mesterkurzus” zenei életét. Eszterházán működött 1790-ig, Miklós herceg haláláig. Ekkor élve a világhír adta lehetőséggel meghívásra, Londonba, majd Oxfordba ment, ahol díszdoktorrá avatták. 1792-ben másfél évre Bécsbe jött vissza, majd 1894-ben újra Angliába utazott. 1795 évi hazatérte után, főleg bécsi házában, és kevésbé kismartoni otthonában élve, függetlenségét megőrizve, Esterházy II. Miklós herceg számára is zenei segítséget nyújtott, aki viszont 1798-tól volt a Magyar Királyi Nemes Testőrség parancsnoka.

A testőr ifjak irodalmi képzése, egy időszakban Bessenyei György keze alatt történt. Bessenyei olyan kiváló tudós volt, hogy csaknem Ő lett a Bécsi Császári és Királyi Könyvtár igazgatója. Az általa elindított irodalmi képzés következtében testőrírók sora nőtt fel.

Eszterháza kastélyának könyvtárában, 8000 kötet állt a testőr ifjak rendelkezésére.

A testőr ifjak „rajztanára” **Hefele Menyhért** (1716-1794) **építész** volt, aki tervezte többek között Eszterháza kastélyának kétemeletes kiépítését, Szombathelyen a Székesegyházat, a Püspöki Palotát, és Pozsonyban az Esztergomi Érseki Palotát is. A rajztanítás alatt itt, a megbízói építészeti tudomány elsajátítását kell érteni, mivel a jó és értő megbízás fél alkotás. A filozófia tudomány része volt a matematika, amelynek 12 szakterülete között kettő építészeti volt. Az egyik szakterület az „Architectura Civilis”, ide tartozott a világi építészet, benne a kastélyépítészet is belsőépítészetével együtt, valamint az egyházi építészet a templomtól az oltárépítészetig. A másik szakterület az „Architectura Militaris” azaz a

² Horányi Mátyás: Eszterházi vigasságok, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1959. p.: 94.

hadiépítészet, amelyben az erődépítészettől, a laktanyákon át, a katonai kórházakig szerepeltek az építészeti tudományok.

A testőr ifjak természetesen katonatiszti kiképzést is kaptak, beleértve a hadiépítészetet is.

Eszterháza kastély és park-együttese, a „mesterkurzus” „összművészeti szertára”, példatára volt. Az építészetet, a kastély az operaház, a bábszínház, és díszlettervei, a kerti pavilonok, az istállóház, a muzsika ház és a vendégfogadó képviselte. A belsőépítészetet, a kastély termei, a színháztermek, a bábszínház nézőtere, mint kagylókkal, korálokkal, szökőkutakkal, kiképzett hűtőző terem tanította.

A szobrászatot a díszterem évszakszobrai, a szökőkutak szobrai, az épületek párkány mellvéd szobrai, és a park szobrai képviselték. A festészetet, a nagytermek és a kápolna freskói, a képtár táblaképei és a terem sorok falain látható festmények képviselték.

A bútorművészetet a különböző funkciójú termek berendezése képviselte. Az óraműves tudományokat, a több száz órából álló gyűjteménnyel lehetett megtanulni. A porcelántudományokat, a nyolcszögletű, porcelán kabinet rejtette, de sok váza a termek konzolasztalain mutatta meg magát.

Kertművészetet, Jakoby Miklós kertépítész mester oktatta, bemutatva, a lugasokkal övezett, szobros a virághímes középkeretet, a fürdőket rejtő szökőkutakat, a körhintával, óriáskerékkel, pavilonokkal, madárházzal és remeteséggel ékes szórakoztató parktáblákat.

A vadászat és vadgazdálkodás tudománya, a fácánosban, a szarvas-ugrató mendencével csapdát állító vadas tájképi kertben volt tanulmányozható. Külön határozott kertben, közepén magasles pavilonnal, helyet kapott a veszélyes vad-disznó állomány is.

A kertművészet tudományához tartoztak, a narancsházban, januárban gyümölcsöt hozó dézsás narancs és citromfák, a melyeket nyáron, hálós rendben, a súlylyesztett, meleg-zugos narancs kertben süttettek a nappal. A télikertben, patakokkal, odvas sziklákkal, kínai hidakkal, papagájokkal ékes, kínai tájmodell tanulmányozhatták a testőr ifjak.

1781-ben és 1784-ben, Esterházy Miklós herceg, tankönyvnek is beillő „Leírás” a „Beschreibungot”, azaz műismertető könyvet adott ki, Eszterháza kastély-együtteséről. A herceg minden nemes embert személyesen vezetett végig a kastélyon és a parkon. A kastélyban csak egy szobát tartottak zárva, a hercegné öltöző kabinetjét, a többi mind meg lehetett tekinteni.

Az Eszterházában az összművészeti oktató kurzust, herceg Esterházy Miklós élete végéig, 1790-ig működtette, függetlenül attól, hogy a Testőrség parancsnokságát átadta, gróf Károlyi Antalnak.³

A testőr ifjak, az ötéves mesterkurzus után, visszamentek vármegyéikbe és ott nemzetközi színvonalú összművészeti alkotásokat hoztak létre, és a legmagasabb műveltséget hordozó kulturális rendezvényeket szerveztek, lett légyen az a Kárpát-medence legeldugottabb szögletében is. Volt, aki nemzetközi diplomáciai pályára lépett és megállta a helyét a legmagasabb körökben is. Mások országos intézményeket igazgattak, vagy megyei vezetők lettek.

Lónyay János kastély-együttese, az 1787-től működött „Tuzséri Kulturális Központ”

A tuzséri kastély-együttes bejáratánál is **két gránátos-katona őrház** épült, mint Eszterházában. Belépve a kastély udvarára, kellő méretű hely van egy katonai parádéhez, a Megyei Bandérium fogadására, amely, mint tudjuk nemes-ifjakkól állt és sok tanítvány is lehetett közöttük.

A kastély-együttes északi épülete lehetett egykor a régi Lónyay kúria, amely Lónyay János idejében átalakult **kastélyszínházzá**. A színjátszás, már az 1560-as évek óta kötelező tantárgya volt, a középiskolai oktatásnak, és az egyetemeknek is. Minden vallási felekezet iskolájában, és minden rendházi iskolában is ez így volt. Az iskolázott embereknek közszereplési, társadalom szervezési feladataik lettek, és szükség volt arra, hogy kiállva a nagyközönség elé, beszédet tudjanak mondani. Erre és az összehangolt közösségi munkára nevelt a színjátszás.

A kastélyszínházaknak fontos társadalomszervező szerepük is volt, mert az előadások teremtettek alkalmat, a rendszeres találkozásra. Például Gödöllő és Hatvan, Grassalkovich kastélyaiban, a színházterem alatt a pinceszinten, **söröző** várta az előadás után társalogni kívánó művelt közönséget. Ugyan így Tuzséron a színházépület gyönyörű boltozott pincéje is, hasonló célt szolgált.

Szerencsére ma, a **tuzséri kastélyszínház**, színpaddal ellátott, művelődési ház, ezért csak a barokk színpadtechnikát kell benne rekonstruálni és máris Haydn, Esterházy és Lónyay világát lehet benne előadni. Magyarországon. Staudt Géza: „Magyar kastélyszínházak” című kitűnő könyvében, 50 kastélyszínházat mutat be a régi Magyarországon. Ezek közül a mai Magyarországon, 16 olyan épület, vagy épületrész van, amelyben eredetileg kastélyszínház működött, szakszerű

³ Horányi Mátyás: Eszterházi vigasságok, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1959. pp. : 147.-150.

színpad-perspektívák díszletekkel, színpadgépezettel, az ahhoz tartozó kellékekkel és jelmezekkel. A nemzetközi tudomány, csak 1990 óta foglalkozik mélyebben a kastélyszínházakkal, mert élesen előtérbe került, a régi színdaraboknak, és operaműveknek, az eredeti kisméretű színházakban, korhű körülmények közötti, hiteles előadásának az igénye.

Ennek szellemében történt, a gödöllői Grassalkovich kastélyszínház, fennmaradt és restaurált épületében, a színpadtechnika és minden hozzávaló rekonstrukciója. Ez első példa után, Eszterháza a fennmaradt és időközben magtárként használt, 1773-ban készült Bábszínház belsejét már részlegesen helyreállították és rendezvényekre használják. Tuzsér lehetne a 16 helyszínből, a harmadik, ahol a késő-barokk kastélyszínház szakszerűen helyreállítható volna. Már csak az egyenletes ország-fejlesztés elvének szellemiségét követve.

A társadalomszervezés másik összetett épületfajtája volt, az a színházépület vagy operaház, amelyhez **bálszínház is csatlakozott**. Az volt a gyakorlat, hogy a színelőadás után, a társaság együttlétének öröme, bállal folytatódott az este. Eszterháza, a Bábszínházzal szemben állt, a Haydn féle, 1768-ban épült operaház. Az össze volt építve egy kínai belsőépítészettel kialakított bálszínházzal. Pozsonyban a barokk operaház, igen hosszú épület volt, mert egybeépült a város bálszínházával. Az 1800-as évek első felében, Pesten a mai Vörösmarty téren állt Német Színház háttárában épült meg a város bálszínháza és összejövetele helye, a Vigadó, ugyan ezen ikerfunkció miatt.

Tuzséron a társaságot összekovácsoló **bálszínház**, ritka, és freskókkal ékes pompával mutatkozik meg, --- amihez hasonló Budapesten sincs ---, a kastélyban megtalálható. A fent méltatni kezdett Wurtzinger Mihály építész és festőművész, 1791 és 1796 között tanult Bécsben. Műve 1796 után keletkezhetett. Az egész boltozatot betöltő freskót, színes, golyvázott, illúzionisztikus párkány keretezi. A golyvázás azt jelenti, hogy a párkány, az oszlopok és a konzolok fölött, térben előre ugrik. Erre eredeti antik példa, Athénban látható, a Hadrianus császár által épített könyvtár épületegyüttes, homlokzati falán sorakozó oszlopokat, koronázó golyvázott párkány.

Tuzsér kastélyának bálszínházában, az arany babér tagozattal koronázott, és arany fogsorozattal ékesített golyvázott párkányt, 8 rózsaszínű márvány-mintás pilaszter-oszlop együttes és 4 maszk-arcos konzol támasztja alá. Az arannyal ékesített párkány szürkés kőszínű. A maszk-arcos konzolok az oszlopok és oszlopfők is aranyozottak, színüket zöld babérfüzér gazdagítja. A sarokoszlopok aranyozott oszlopfői fölötti vázákban, az agave hegyes zöld levelei tarkítják a terem színvilágát.

A festészet történetében a művészek mindig kísérleteztek a térláttatás illúziójának a megteremtésével. Andrea Pozzo építész, 1692-ben kiadott: „*Perspectivapictorum atque architectorum*” című műve, a síkfelületre tervezendő térbővületek, látszat épületrészek, rajzi fölszerkesztésének alaptankönyve volt. Erre a tanra alapozott építészeti látszat-architektúra festést csak építész tudott a falakra, boltozatokra, mennyezetekre felfesteni. Az építészek, mindig tanultak alakrajzokat is készíteni, tehát a mennyezetfreskó figuráit is el tudta készíteni. az építész. Itt kell megjegyezni, hogy a mai építészoktatásnak is szerves része az alakrajz művelése.

A tuzséri kastély báltermének teljes boltozatát, felhőkön öló, vagy lebegő alakok népesítik be. Lónyay Jánoson és Wurtzinger építészen kívül, a boltozat közepén, a „**Hatalmat**” szimbolizáló nőalakot, angyalpár veszi körül. Az egyik angyal a **koronát**, a másik a **jogart** hozza. Negyedikként csatlakozik hozzájuk, egy puttó angyalka és a „**Jólét**” virágokkal teli aranytálat hoz az ünnepeletnek. Jobbról is érkezik két kis puttó, a második puttó kezében, aranytálcán, a „**Béke**” egymást csókoló galambpárját hozza.

A boltozati freskón azonosíthatjuk a barokk kortól, mindenütt megjelenő négy elem szimbolikus alakjait. Lónyay és az építész képe között látunk feltárt keblű nőalak párt. Az egyik nőalak, a „**Föld**” ékét a virágfüzért tartja a kezében, a másik nőalaknak szárnya van, ő a „**Levegő**” küldötte. Az építészkép oldalán a kert felé, a boltozaton, az égő fáklyával repülő puttó, a harmadik elem, a „**Tűz**” megjelenítője. Ezredesünk boltozati oldalán, a kert felé, szemben a Tűz puttóval találjuk a „**Víz**” puttóját. Ő a kezében, lendítő szalaggal tart, egy szappanbuborék indító, cizellált szélű aranykarikát.

Maradt még a boltozati freskó kert felőli középrészén, a Víz és a Tűz között, két egymással keringve lebegő puttó, nincs kezükben jelkép, küldetésüket a mozdulataikkal fejezik ki. Az egyik feszülten figyelve örködik, ő a „**Biztonság**”, párja ölelésre széttárt karjával, letekint a táncolókra, ő a „**Szeretet**” vagy a „**Vendégszeretet**” megjelenítője.

A tuzséri kastély mennyezetfreskója, a nagy megnyitott és felhőkben gazdag égbolt képével, az elemek puttóival, nagyon emlékeztet, Eszterháza báltermének mennyezeti freskókompozíciójára is. Volt honnan meríteni az ideát.

A Lónyay János kastély helyreállításának folyamata

1963-ban a kastély színházépületét, Ágostházi László tervei szerint, művelődési ház céljára az Országos Műemléki Felügyelőség helyreállította. Az 1987-től üresen álló kastély főépület, tetőszerkezetét, 1990-ben, ugyancsak, az Országos Műemléki Felügyelőség teljesen felújította. Még ugyan abban az évben valaki a tetőt felgyújtotta, az új tető megsemmisült. A tűzoltó víz, a bálterem boltozata lehajló részein a freskókat megrongálta és a képek egyes alsó részletei lehullottak. A kastély eztán, hat évig ideiglenes védőtető alatt állt. A Kincstári Vagyoni Igazgatóság a tetőt 1996-ban helyreállította, az OMF pedig a homlokzatot újította meg.

1998-ban került a kastély a Műemlékek Állami Gondnokságához, amely a bezárt kastélyok, kastélymúzeummá való fölfejlesztésével foglalkozott.

A felújításokhoz éves ütemben kis összegek álltak rendelkezésre. A cél az volt, hogy már az első belső helyreállítási ütemben az épület középrésze, rendezvényi célokra használható legyen. Ehhez először restaurálva, helyre kellett állítani, a bálterem freskóit, és használható ideiglenes hajópadlót lerakni a járófelületre.

A bálterem közepén, a boltozatról 12 karú muránói üvegcsillár függ alá, melyet még e sorok írója, a Műemlékek Állami Gondnoksága alapító igazgatójaként, 1999-ben vásárolt, az akkor feladatkörébe tartozott kastély díszterme számára. A csillárhoz egy kisebb változat is tartozik, amelyet a bálterem előtti ebédlőben függesztettünk ki.

Az 1790-es évek directoire stílusához illő, rendezvényi székkészletet kellett vásárolni a díszteremhez. Ezen kívül az alagsorban a rendezvény létszámához illő méretű illemhely blokkot kellett kialakítani. A vizesblokkot azért helyeztük alulra, hogy a történeti lakosztályokból, ne vegyen el területet. A rendezvény büféjéhez a fehérre meszelt falú és boltozatú ebédlő szolgált, amelybe még egy magas színvonalú, 1790-es években készült directoire stílusú intarziás díszítésű pohárszéket is vásároltunk. A pohárszék parkányának, intarzia fogsoros mintázata, azonos a díszterem parkányának fogsoros mintázatával.⁴

A kastély földszinti térsora, már 1800 körül elkészülhetett, ennek múzeumi bemutatása az elsődleges cél. Az 1860-as években, Ybl Miklós építészirodája, emeletet húzott a szélső termekre, továbbá tetőtéri szobákat alakítottak ki a Mansart tetőidomban. A kastély ablakkereteit, pilasztereit, parkányait, az 1860-as évek historizáló stílusának, mikroelemeire változtatták. Az emelet és a tetőtér, múzeumi programja, az 1860-as évek enteriőrjeivel öltözködhet föl, itt gondolni

⁴ Bugár-Mészáros Károly: Tuzsér, Lónyay kastély, in: Oszlopokat emelünk, hogy beszéljék a múltakat. A milleniumi műemlék-helyreállítások lexikona; Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma --- Országos Műemlékvédelmi Hivatal, Budapest, 2000. pp. : 72. – 73.

kell a gyerekekre, gyerekjátékokra és a segítő személyzet elhelyezésének történeti módjára is.

Az épület földszintjének, minden szobája enteriőrjeihez, 1790 és 1800 körüli, berendezési tárgyakat kell, múzeumi raktárakból letétbe átvenni, és a régiségkereskedelemből, megvásárolni.

A kastély földszintjén, összesen **két lakosztály** van. A **női lakosztály** Lónyay Florentina (? – 1808) asszony lakrésze volt. A női lakosztály a bálteremtől északra fekszik, és a freskókkal ékes boltozott **vendég-fogadó szalonja** az ebédlőből nyílik. Ennek a szobának, az 1790-es évek végi freskói, zöld monochrom háttérbe helyezett, kő színű szobrokat idéző, mitologikus jelenetekkel készültek. A festmények ma halványan látszanak, de maradtak róluk régi felvételek, amelyek alapján, azok láthatóbbá tehetőek a restaurálásuk alkalmával. A boltozott **női hálószobába** a bálteremből és a női szalonból is be lehet lépni. A **női öltöző kabinetnek** ajtaja van, a női hálószobába és a női szalon felé is. Az öltöző kabinetből, a **toilette kabinetbe**, azaz ösfürdőszobába lépünk. A fürdéshez a szomszédos, nagy boltozott konyhából kapták a meleg vizet. A három oldalról ablakokkal megvilágított, **boltozott nagy konyha** tűzterea belsőfal közepén volt, 1 öl x 1 öl méretű tűzi-padkával, amelyen rakott tűzön nyárs-állványokon sütötték a húst. A tűzi-padka két oldalán főzőkatlanok sorakoztak. Mind ez fölé füstvezető gerendákon nyugvó kupola borult. A konyha nagy mérete alkalmas volt nagyobb vendégség kiszolgálására is.

A **kastély férfi lakosztálya** a bálteremtől déli irányban helyezkedett el. Lónyay János **tárgyaló-dolgozószobája**, az ebédlőből nyílt. A nagy **háló-nappalishozójának** ajtaja van a díszteremhez és a dolgozószobához is. A hálószobából **kis toilette kabinetbe** lépünk, onnan pedig a **könyvtárszobába** jutunk, amely a férfiak valódi társalgó szalonja volt.

Kérdés, hogy az ifjú, Lónyay Gábor (1778-1824) szobáját hol határozzuk meg. 1787-ben 9 éves volt, amikor még édesanyja öltöző kabinetjében alhatott, később apja dolgozószobáját foglalhatta el. Az apa visszahúzódott a nagy szobájába és a könyvtár volt a dolgozószobája is.

Lónyay Gábor házasságot kötött, báró Prónay Piroskával (, - 1814) és a deregnyői kastélyban lakott, már ott született az ifjú Lónyay Gábor (1805-1885).

Eszterházán a nagy kastélynak mindkét oldalszárnyában 9 – 9 vendéglakosztály kapott helyet. Tuzséron a déli szélesebb és nagyobb **oldalszárnyban** is vendégszobáknak kell lenniük. A berendezésüknél figyelni kell arra, hogy az kastélyhangulatú legyen.

A kastélypark és kapcsolat a Tiszával

A Lónyay Jánost ábrázoló freskórész mutatja a kastélyt, amelynek stílusa inkább az 1760-as éveket idézi. Úgy tűnik, hogy Lónyay János, a kastélyt már akkor megépíttette, csak nem nagyon használta, mert Bécsben és Eszterházában volt szolgálatban. A kastély díszkertjének is, a négymezős beosztása az 1760-as 1770-es évek sajátja. A freskónak a teleobjektíves, nagyon közeli felvételein, úgy tűnik, mintha az idők során, a virághímes kerttáblák rajzáról az alsecco virághímzés, az alfresco rétegről lekopott volna, de korábban még ott volt, a nyomra látszik csak. A kastélyhoz kívánkozik egy **virághímes barokk kert**. Eredeti barokk színes magyar kertterv aránylag sok maradt fenn, ezért azok segíthetnek a megfelelő megoldás megtalálásához. Létezik azonban a **kertrégészet** is, amikor elkezdik finoman hámozni a kert földjét, és,--- ha valami nem pusztította el ---, akkor fölfedezhető, a kert virághímes, eredeti mintázata, az ornamentika határoló anyagok elszíneződése folytán.

Lényeg az, hogy a labdarugó pályát onnan sürgősen el kell távolítani. Fehérvár-csurgón a kastélyparkból már eltávolították.

Eszterháza kastélyának, kerti homlokzata közepéhez, **hármaskerti sugárút** fut össze. Ez több barokk kastélynál látható, de még Róma városában is.

A légi-fotó tanúsága szerint, a Tuzséron is a kastély kapujához hármaskerti sugárút futott össze. Az északi sugárút, ma is burkolt utca és kifut a tiszai holtág helyéhez. A középső sugárút és a déli, csak a telekhatárokból látható. Lehet, hogy a kastélytól nyugatra is volt egy díszkert, amely ma lakóházak kertjeivé vált.

A kastély déli gránátos-háza elé, és a déli vendégszárnya elé épült családi házat műemlékvédelmi okból ki kell sajátítani és le kell bontani, mert nagyon rontja a kastély megjelenését és az össz-kompozíció fényképezhetőségét lehetetlenné teszi. A **fényképezhetőség, mint turisztikai kínálati lehetőség**, a légvezetékek miatt is nagyon korlátozott. A kastély előtt a légvezetékeket földalatti vezetékekre kell cserélni, mint ahogy azt 40 évvel ezelőtt, a ráckevei Savoyai kastély hasonló bejáratí főnézete előtt tették.

A légi felvétel mutatja, hogy a kastélytól nyugatra a Tisza másik partja mögött **jelentős méretű vadaskert terület** el. Ezt érdemes a kastélyhoz kapcsolódó tu-

rizmusba bevonni, és benne a barokk erdőgazdálkodás, vadászcsillagos alaprajzú vadaskert kultúráját kialakítani.

Tuzsér kastélya és parkja, a vadaskerttel és a Tiszával együtt, része kell legyen annak a „**Kulturális Hőpajzs**”, amely Magyarország különleges turisztikai értékeket hordozó határ-menti és határ-közeli településeinek sorozatából tevődik össze. A „Kulturális Hőpajzs” a fővárostól távolodó települések halványodó kulturális életével szemben, ellenerőt hoz létre, és elősegíti a távolságoktól függetlenül **egyenletes ország-fejlesztés** koncepcióját.

Tuzséron, Eszterháza magas-kultúrája egykori kisugárzása szellemiségét vissza kell állítani. Tuzsér legyen újra, egyenértékű kulturális központ Eszterházával.

Budapest, 2018. április.

Tisztelettel: **Bugár-Mészáros Károly**

okl. építészmérnök, „Rados Jenő” érmes építészet történész

1977-1990 Békés és Csongrád megyék OMF **műemléki felügyelője**

1991-1992 A „hazai műemlékvédelem átszervezésével megbízott”

miniszteri biztos

1992-2000 A Műemlékek Állami Gondnoksága **alapító igazgatója**

2000-2011 A Magyar Építészeti Múzeum **igazgatója**

1988-tól mindmáig a Műegyetem Műemléki Szakmérnöki Szakon a „Történeti belső terek és társzművészetek” **tantárgy tanára**

1998-tól mindmáig a kolozsvári Műemléki Szakmérnöki Szakon a „Történeti épületek összművészeti és funkcionális bemutatása” **tantárgy tanára**

2013-tól mindmáig az ELTE Történeti Segédtudományok Tanszék keretében, az „Épített örökség összművészeti helyreállítását és az eredeti funkciókat is megjelenítő bemutatását” mint **meghívott tanár** adom elő